

Nr 1152

Av herr Hedlund m. fl., i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition nr 44, med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m. m.*

(Lika lydande med motion nr 994 i Första kammaren)

De förändringar i de allmänna underrätternas arbetsformer och organisation, som föreslås i proposition nr 44, är i åtskilliga avseenden lika genomgripande för förhållandena inom rättsväsendet som införandet av nya rättegångsbalken var på det processuella området. Reformen bör också på många sätt kunna leda till förbättringar. Så får exempelvis den enhetlighet i organisationen som nu uppnås anses stå i bättre överensstämmelse med moderna samhällsförhållanden än den organisation med två skilda typer av underrätter, som hittills funnits och som har sitt ursprung i förhållanden mycket långt tillbaka i tiden. Det bör också noteras med tillfredsställelse, att man åtminstone i vissa avseenden får ett förstärkt lekmannainflytande i rättsskipningen.

I fråga om regler för domstolarnas domförhet kan valet anses stå mellan att i huvudsak följa nuvarande ordning i häradsrätterna eller att tillämpa en ordning som mera överensstämmer med de nuvarande förhållandena i rådhusrätterna. Valet har betydelse enbart för domförhetsreglerna i tvistemål, eftersom det i brottmål sedan några år finns gemensamma regler för de bägge underrättsformerna. Som departementschefen betonar har både den ordning som tillämpas i häradsrätterna och den som tillämpas i rådhusrätterna skäl för sig. Utredningsarbetet som ligger till grund för propositionen har också givit klart vid handen, att erfarenheterna är goda såväl av att ha domstol bestående av domare med nämnd som domstol sammansatt av ett juristkollegium vid behandling av tvistemål. Remissinstanserna har därför i stor utsträckning förordat den sammansättningsform från vilken respektive instans har störst erfarenheter. Enligt vår mening skulle det ha varit värdefullt, om man hade kunnat skapa utrymme för lekmannainflytande även vid behandlingen av allmänna tvistemål. Någon förändring i den riktningen i förhållande till vad som föreslås i propositionen är vi dock inte beredda att föreslå utan tillgång till ytterligare utredningsmaterial. Möjligheterna för att senare vidga kompetensområdet för domare med nämnd bör därför hållas öppna.

I ett bestämt avseende innebär det föreliggande förslaget en direkt försämring i jämförelse med nuvarande förhållanden. Enligt de riktlinjer som föreslås för indelningen i domkretsar blir den minsta enheten genomgående s. k. tredomarskrets, d. v. s. område som har underlag för en underrätt med arbetsuppgifter för tre lagfarna domare. En centralisering av detta slag skulle medföra att antalet underrätter skulle minska med mer än en tredjedel jämfört med det sammanlagda antalet häradsrätter och rådhusrätter som nu finns. Det skulle i sin tur föra med sig starkt försämrade möjligheter för rättsväsendet att betjäna allmänheten på ett tillfredsställande sätt.

Ur rättsvårdssynpunkt finns knappast några avgörande skäl för att genomgående låta de mindre domkretsarna uppgå i större. Som nämnts talar erfarenheterna ganska tydligt för att mindre och större domkretsar ur rättsvårdssynpunkt måste betraktas som likvärdiga. En förändring i domförhållningarna, som innebär att juristkollegium alltid skall döma i allmänna tvistemål, rubbar inte det förhållandet. Antalet mål som i sådant fall skall avgöras av juristkollegium med tre lagfarna domare kommer att bli mycket litet i en mindre tingsrätt. Att döma av de utredningar som domstolskommittén förelagt kommer antalet sådana mål i en normal domsaga knappast att överstiga 10—20 stycken per år. Det hör då inte innebära några större problem att vid handläggningen av dessa mål anlita någon domare som normalt tjänstgör vid en närbelägen domstol. Under alla förhållanden måste de svårigheter som kan uppstå vara mycket ringa i förhållande till de olägenheter som uppkommer om man företar en stark reduktion av antalet underrätter.

En nedskärning av antalet underrätter innebär inte heller några kostnadsbesparingar. Domstolskommittén uttryckte efter sina undersökningar av kostnadsfrågan också sin mening, att skälen för större domkretsar inte är av ekonomisk natur utan av administrativ art. Det är således ingen tvekan om att de kostnader som eventuellt står att vinna för statsverket i samband med en mera omfattande nedläggning av underrätter är mycket ringa jämfört med den utgiftsökning för resor m. m. som allmänheten förorsakas.

För en indelning där de minsta enheterna utgörs av tredomarkretsar skulle alltså i första hand tala vissa fördelar i administrativt hänseende. Sålunda har det framhållits, att det i en liten domkrets ibland kan vara svårt att åstadkomma en jämn arbetsbelastning på befattningshavarna och bemästra ledigheter i samband med sjukdom och semester. Även om svårigheter av den arten självfallet kan förekomma, kan det enligt vår mening ifrågasättas om det är ett allmänt problem. Erfarenheterna från de mindre domstolar som finns tyder knappast på att så är fallet. Under alla förhållanden kan inte heller detta få vara ett avgörande skäl för att genomföra en drastisk inskränkning av antalet underrätter, när förändringarna i övrigt har mycket betydande nackdelar.

Avgörande för hur riktlinjerna för den framtida indelningen i domkretsar skall utformas måste därför bli hur man på bästa sätt skapar en organisation som kan tillgodose allmänhetens krav på service i olika avseenden. En indragning av underrätter av den omfattning som blir en följd av de i propositionen framlagda förslagen kan enligt utförda beräkningar väntas medföra försämrad service och ökade kostnader för allmänheten i områden med tillsammans omkring en halv miljon invånare. Någon mera framträdande förbättring av servicen i övriga delar av landet är inte heller att vänta. Skälen för ett bibehållande av en del av de nuvarande mindre domkretsarna är därigenom mycket starka.

Det är rimligt att en ny domkretsindelning anpassas till kommunblocksindelningen. Detta möter dock inget hinder även om ett antal mindre domkretsar bibehålles. Som motiv för en så genomgripande förändring i domkretsindelningen som föreslås i propositionen har också åberopats en önskan att anpassa organisationen till en ändrad polis- och åklagarorganisation. Då något förslag till ny polisdistriktsindelning ännu inte föreligger, kan detta knappast på nuvarande stadium åberopas för ändringar i domkretsorganisationen.

De pågående kommunsammanläggningarna syftar i sig till att skapa tillräckligt bärkraftiga enheter för en fullgod kommunal och allmän service. Det vore orimligt att så snart som de nya kommunerna färdigbildats vidta åtgärder som berövar många av centralorterna en viktig del av de allmänna servicefunktionerna genom att domstolsorganisationen tunnas ut.

Vi vill slutligen med tillfredsställelse notera att departementschefen under frågans behandling i departementet funnit de här angivna skälen för ett bibehållande av mindre domkretsar i viss utsträckning ha stark tyngd. Att grunda ett bibehållande av vissa tvådomarkretsar i den nya organisationen på en undantagsregel finner vi dock mindre välbetänkt. Huvudregeln bör därför vara att tingsrätt skall inrättas då arbetets omfattning ger sysselsättning åt två eller flera lagfarna domare. I de glesast befolkade delarna av landet kan en tillfredsställande service inte upprätthållas ens med tvådomarkretsar. När speciella skäl föreligger, bör därför även endomarkretsar kunna inrättas.

Med hänvisning till vad som anförts i motionen hemställer vi,

att riksdagen vid behandling av proposition nr 44 måtte besluta, att som riktlinje för rikets indelning i domkretsar skall gälla, att tingsrätt i allmänhet skall inrättas då arbetets omfattning ger sysselsättning åt två eller flera lagfarna

domare med möjlighet att när speciella skäl föreligger även
inrätta endomarkretsar.

Stockholm den 11 april 1969

<i>Gunnar Hedlund (cp)</i>	<i>Lars Eliasson (cp)</i> i Sundborn	<i>Nils G. Hansson (cp)</i> i Skegrie
<i>Sven Vigelsbo (cp)</i>	<i>John Eriksson (cp)</i> i Bäckmora	<i>Gunnar Larsson (cp)</i> i Luttra
<i>Johannes Antonsson (cp)</i>		<i>S. G. W. Wahlund (cp)</i>
